

ANTONYMIC TERMS IN BIBLICAL DISCOURSE

Raluca Felicia Toma, Assoc. Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: The present paper is an analysis of the biblical discourse, organized according to the semantic criterion of antonymy, to the relation of contrariety, contradiction and complementarities between the key terms.

Keywords: Discourse, biblical proverb, semantics, logic and antonymy.

În mecanismele de funcționare a variantelor proverbelor biblice se remarcă implicații sintactice la nivelul propozițiilor și frazelor, chiar dacă, în principiu, procedeul se bazează pe substituire sau schimbări de topică a unor simple cuvinte sau expresii. Autorii acestor variante includ în categoria variantelor cu caracter *antinomic* (deci, semantic) așa-numitele „tregeri de la un tipar expresiv la altul”. Întâmplător, în exemplul prin care se ilustrează procedeul respectiv există o pereche de antonime, în jurul cărora se organizează enunțul:

Alergi mult, mănânci puțin

vs.

Cine aleargă mult, mănâncă puțin.

Dar procedeul nu constă în „transfer de expresii” decât în mică măsură și cu atât mai puțin ar putea fi vorba despre schimbări semantice. Este vorba aici, în mod evident, despre schimbarea tipului de conexiune la nivelul unei fraze „clasice” (P+S). În prima variantă, cei doi membri ai frazei se organizează prin parataxă, iar în cea de a doua – printr-un conector, *cine*, care îndeplinește și rolul de subiect în subordonata subiectivă de tip B. Deosebirea de articulare a membrilor frazei produce și schimbări de statut sintactic, mai precis, de interpretare a încadrării într-un anumit tip de subordonată sau coordonată. Fraza formată prin coordonare poate fi interpretată ca o succesiune de două propoziții principale aflate în raport de coordonare (adversativă, copulativă), dar și ca o subordonată condițională de tip popular, urmată de regenta ei (vezi tipul *Dai, (nu)ai*), în timp ce varianta a doua este în mod clar o structură de tip Sb+P. În ambele cazuri, mesajul este același; prin urmare, prezența/absența conectorului nu implică diferențe de conținut (mentalitate etc.), decât la nivelul nuanțelor (condițională etc.).

Ne vom opri asupra structurilor organizate după criteriul semantic al antonimiei, respectiv, după relația logică de contrarietate, contradicție și complementaritate dintre termenii-cheie. Autorii tratatului de folclor pe care i-am urmat în stabilirea acestei clasificări, M. Pop și P. Ruxândoiu, consideră că, în acest din urmă caz, ar fi vorba despre încă o defalcare a variantelor: „unele... au caracter antonimic... Altele sunt antagonice” (*Op. cit.*, p. 245). De fapt, antonimia reprezintă condiția organizării semantice a termenilor-cheie dintr-un context antagonic, fiind vorba despre o singură formă de organizare a discursului, nu despre două variante diferite. Antonimia stă la baza unui șir întreg de figuri stilistice și de organizare a structurilor largi sintactico-stilistice, de la simplul asindeton (*zi și noapte*) până la perioadele retorice din proza

savantă sau, și mai departe, până la compozițiile ample, bazate pe opoziția a două lumi (ca *Om bogat, om sărac; Război și pace* etc.)¹

De altfel, exemplele date de către autorii citați aici nu ilustrează propriu-zis opozițiile antonimice. Într-un proverb precum *Câinele care latră nu mușcă*, nu este vorba despre relații antonimice, ci despre substituirii de topică, cu consecințe în schimbarea poziției negației, respectiv a valorii I a focusului verbal, schimbare care nu implică mari deturnări de perspective, interpretabile la nivelul mentalităților, naturii limbii ș.a.m.d. În schimb, exemplul dat pentru variantele antagonice conține antonime, căci nu este posibilă organizarea unui enunț antagonic fără existența unei perechi de termeni opuși după mecanismele contrarietății sau contradicției analizate prin logica formală². Exemplul proverbial utilizat drept argument în lucrarea citată sună astfel:

Mai bine un car de minte decât un dram de noroc

vs.

Mai bine un dram de minte decât un car de noroc.

Trecem peste faptul că avem de-a face tot cu o inversare de topică, și nu de termeni, căci substantivul nu se schimbă prin înlocuirea unui cuvânt cu altul, ci prin schimbarea poziției în enunț. Este adevărat că, prin această schimbare de topică se produce inversarea funcțiilor sintactice ale celor patru termeni esențiali ai enunțului (*drum/car, minte/noroc*), cu consecințe importante în schimbarea de perspectivă *logică*, de mentalitate, în ultimă instanță. Autorii vorbesc, în termeni oarecum pragmatici, despre „intenția” locutorului și despre „adaptarea la context” (posibilă, dar nu reală, căci exemplul este scos din context). Se omite, însă, faptul că, indiferent de poziția cuvintelor în frază, judecata de valoare se bazează pe o dublă opoziție: a) una de gradul I, gajul reușitei în viață – *minte* vs. *noroc*. Aici este vorba, într-adevăr, despre mentalități diferite, dar cei doi termeni nu constituie elemente ale aceleiași supraordonate logice, ca în geneze, prin ei înșiși o opoziție logică și psihologică suficient de bine marcată.

Este nevoie de o determinare atributivă, care să impună ceea ce am putea numi b) o opoziție de gradul doi. Realizate printr-o pereche subordonată logic și sintactic, căci reprezintă doar atribute, adică o parte de propoziție „secundară”, după gramaticile descriptive clasice, aceasta este cea care întreține, de fapt, tensiunea întregului enunț. Din punctul de vedere al modelelor de structurare semantică, avem de-a face aici cu două antonime aproximative (contextuale), căci *dram* și *car* nu semnifică baze simetrice ale unei opoziții pe scară logică de la \emptyset la – și + decât prin valoarea lor metaforică *dram=puțin, cer=mult*. Așadar, proverbele bazate pe relații antagonice nu pot fi „variante” ale celor bazate pe substituirii antonimice, ci concretizări ale acestora la nivel sintagmic.

Insistam asupra celor două tipuri de organizare semantică a proverbelor, *sinonimia* și *antonimia*, căci ele au fost remarcate de către toți marii cercetători ai proverbelor și analizate ca atare.

Chiar și în analiza pildelor biblice, experții definesc conținutul *Cărții Proverbelor* pornind de la acest criteriu formal:

¹ P. Gh. Bârlea, *Valoarea stilistică a antonimelor...*, în: 1999, p. 211-243.

² La baza tuturor analizelor privind noțiunile incomparabile din logică stau studiile lui Platon (ideea opoziției simetrice univoce din *Protagoras*, 332 – *frumos/urât, bine/rău*) și, mai ales, ale lui Aristotel, cu celebra imagine a careului logic, cf. *Topica*, 9, 1-40 și *Organon (Categoriile)*, 10.

„Clasicul *mășăl* folosește din plin paralelismul, uneori sinonimia, și sintetic, dar cel mai adesea antitetic, într-un distih bine marcat, formulând o sentință, o maximă, un adagiu sau un dicton”³.

Și din docta *Introducere* a lui d’Hamonville la volumul *Les Proverbes* se vorbește frecvent despre „structura binară” a proverbelor, cu dezvoltările sinonimice sau antonimice care generează specii diferite de texte paremiologice⁴.

Oricare cercetător remarcă această structură, căci ea guvernează, ca un corolar al universalizării lingvistice, organizarea enunțurilor concentrate care transmit mesaje cu grad maxim de generalitate⁵. Demersul ne ajută să constatăm cât este de diversificată gama acestor subtipuri de organizări locigo-sintactice, ele ținând nu numai de desfășurarea analitică a enunțurilor paremiologice, ci și de cele sintetice, considerate specifice relației sinonimice.

References

Biblia sau Sfânta Scriptură, (BA), 2001, Ediția jubiliară a Sfântului Sinod. Tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R. Versiunea diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit de numeroase alte osteneli, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R.

BÂRLEA, Petre Gheorghe, 1999, *Contraria Latina – Contraria Romanica. Sistemul antonimelor în limba latină și reflexele sale în limbile romanice*, București: All.

POP, Mihai; RUXĂNDIOIU, Pavel, 1988, *Folclor literar românesc*, București: Editura Didactică și Pedagogică.

³ DEB, s.v. *Proverbe*, *Cartea*.

⁴ M. D’Hamonville, *loc. cit.*, p. 27-38 *et aliis locis*.

⁵ Cf. C. K. Ogden, 1934, *Opposition. A linguistic and psychological analysis*, London: Paul Kegan; W. Webster (red.), 1955, *A Dictionary of Discriminated Synonyms with Antonyms and Analogous and Contrasted Words*, Springfield; Edward Sapir, 1951, *Grading. A Study in Semantics*, în: *Selected Writings*, Berkeley – Los Angeles: University of California Press.